

Tijd krijgt geen vat op tradities in Overijssel

Vorbereidingen voor het eiertikken in Ommen. Generaties lang al verzorgt de familie Martens het koken van de eieren.

Oudejaarsbijeenkomsten voor de jeugd in Vollenhove, het beroemde eiertikken in Ommen, Töfeltiesoamd in Hardenberg, de bijzondere diepvrieshuisjes in Haaksbergen, Vlöggen met Poaskaerls in Ootmarsum.

Het zijn maar enkele voorbeelden van niet weg te denken tradities in Overijssel.

Kunst en Cultuur Overijssel (KCO) ging op zoek en bracht ze in kaart met de publicatie *Echt Overijssels?!*

Dit jaar is door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur uitgeroepen tot het 'Jaar van de provinciale tradities'. Reden voor KCO om met financiële steun van de provincie een inventarisatie te maken. Het resulteerde in een handzaam door publicist Wiebe Hoekstra samengesteld boekje, waarin aandacht wordt besteed

aan de meest waardevolle tradities van alle 25 gemeenten. Door interviews en historische achtergrondinformatie worden de vele markante gebruiken in woord en kleurrijk beeld belicht.

Gedeputeerde Dick Buursink van Cultuur spreekt in zijn voorwoord van 'een feest van herkenning, waarmee het bij-

zondere van Overijssel zichtbaar wordt gemaakt.' Volgens de gedeputeerde vinden steeds meer mensen de binding met tradities in hun eigen omgeving belangrijk omdat daar een stukje identiteit aan ontleend wordt. Hij prijst zich gelukkig dat de provincie op dit gebied nog steeds veel te bieden heeft. 'Ook tradities die minder bekend zijn dan

klotschieten en midwinterhoornblazen.'

Samenkomen in kajuit

Voor een van die minder bekende tradities moeten we naar Vollenhove en Sint Jansklooster in de Kop van Overijssel. In de periode tussen Kerst en Oud en Nieuw brengt de jeugd hier gezamenlijk de tijd door. Dat gebeurt in garages of (mobiele) keten, waarvoor de gemeente jaarlijks zo'n 35 vergunningen verstrekt.

In Vollenhove brengt de jeugd Oud en Nieuw soms in speciaal vervaardigde keten door.

Dit bijzondere gebruik dateert al vanaf rond 1900. Vollenhove was in die tijd nog een echt vissersstadje aan de voormalige Zuiderzee; in de haven lagen 125 botters. Daarin kwamen de jonge visserszonen op Oudejaarsavond bij elkaar. Het ging – volgens de verhalen – in de kajuiten van dik hout zaagt men planken. Om middernacht zwierf de jeugd uit om ouders en familie gelukkig Nieuwjaar te wensen, later in de nacht werd van boot naar boot getrokken. Toen de visserij was afgelopen, verplaatste de traditie zich naar leegstaande woningen. Tegenwoordig komt de jeugd bij elkaar in garages, caravans of zelfgefabriceerde keten.

Hardenberg kent voor Oudejaarsavond een heel andere traditie: Töfeltiesoamd. Rond Hardenberg-stad werd tussen zes en acht uur 'getoafeld', door ouders of grootouders werd gerekend op alle kinderen en eventueel broers of zussen. Iedereen ging hierbij in vol ornaat aan tafel. Er waren vleesgerechten in overvloed: ribbetjes, worst, karbonade. Iedereen mocht zoveel vlees eten als hij of zij maar op kon. Een bijzonderheid, want de vleespotten kwamen vroeger maar zelden op tafel. Meestal bleef het

bij een stuk buikspek van het varken. Hoewel deze traditie aan enige sleet onderhevig is, is het fenomeen Töfeltiesoamd nog niet helemaal verdwenen.

De hoogste 'boake'

In de gemeente Rijssen-Holten strijden de buurtschappen Dijkerhoek, Beuseberg, Espelo en Holterbroek al sinds mensenheugenis elk jaar om het bouwen van het mooiste en grootste paasvuur of 'boake'. Al in het najaar wordt een locatie gezocht en kan het 'aanslepen' van hout beginnen.

Een heuse jury komt op de zaterdag voor Pasen langs om de hoogte van de 'boake' op te meten. Na de juryrondgang worden de prijzen bekend gemaakt in café Toontje in Holten. De hoogste paasbult wordt op eerste paasdag bij het intreden van de duisternis door de burgemeester aangestoken. De anderen valt die eer niet te beurt, die moeten het doen met de eigenaar van de grond of de oudste bewoner van het buurtschap. Espelo kan bogen op het wereldrecord van het grootste

met de hand opgebouwde paasvuur: maar liefst 27 meter.

Coöperatief gebruik

In het dorp Sint Isidorushoeve (gemeente Haaksbergen) is nog steeds een zogenaamd diepvrieshuisje in gebruik. Het is eigendom van de coöperatieve diepvriesvereniging. Het huisje is vijf bij zeven meter groot; de vrieskist bevat een carrousel met 128 laden van elk 110 liter. Door leden van de coöperatie worden er nog ongeveer 100 gebruikt; iedereen heeft een eigen lade mét bijpassende sleutel.

Het huisje dateert van 1959, een tijd dat op veel plaatsen boeren en burgers gezamenlijk een coöperatieve diepvries beheerden. De aanschaf van een eigen vrieskast was in die jaren voor veel gezinnen te duur.

Töfeltiesoamd, een eeuwenoud gebruik in Hardenberg.

In de diepvrieshuisjes werden eigen geslachte varkens of groente en fruit uit eigen tuin bewaard. Tegenwoordig heeft iedereen zijn eigen vrieskist; in Sint Isidorushoeve bleef de coöperatie tot op de dag van vandaag bestaan, inclusief de jaarvergadering, waarin het sociale aspect centraal staat.

Kermis: meerdaags fenomeen

De Lambertuskermis in de tweede helft van september is een niet meer weg te denken meerdaags fenomeen in Hengelo. Op de grootste kermis van Oost-Nederland komen jaarlijks zeker 200.000 bezoekers af; Twentenaren kunnen – en willen – er niet omheen. Van het Stationsplein tot en met het Stadhuisplein staat de binnenstad boordevol uiteenlopende attracties voor jong en oud.

Het woord kermis is een vervorming van kerk-mis. Wanneer een kerk werd ingewijd werd een kerkmis en een bijpassend inwijdingsfeest gehouden, die wel een paar dagen konden duren. Bij Huis Hengelo stond vanaf 1520 het Lambertuskerkje. Rond 17 september (de naamdag van de heilige Lambertus) werd hier een jaarmarkt gehouden die

Het diepvrieshuisje van Sint Isidorushoeve.

in de loop der tijd zou uitgroeien tot een ware kermis. Jaarmarkten trokken veel publiek: daar kwamen marskramers op af, maar ook acrobaten en jongleurs. Zo groeide de jaarmarkt uit tot het jaarlijkse hoogtepunt voor de inwoners. De Lambertusmarkt kwam met de komst van de stoomcarroussel aan het eind van de 19e eeuw tot grote bloei. Er wordt nog steeds reikhalzend naar uitgekeken.

Eeuwenoud volksvermaak

Ook Ommen kan bogen op een eeuwenoud volksvermaak: het eiertikken. Na de kerkdienst op paasmaandag komen de Ommenaren op het Kerkplein bij elkaar, waar enkele duizenden gekookte eieren gretig aftrek vinden bij de deelnemers. Er worden groepjes van vier gevormd.

De Lambertuskermis is niet weg te denken uit Hengelo.

Eiertikken op het Kerkplein van Ommen.

De tegenstanders nemen hun ei in de hand en tikken de eieren tegen elkaar. Scherp op scherp, stomp tegen stomp. Wie het laatste ei van de medespelers stuk tikt, krijgt de andere eieren als overwinningspremie mee naar huis. Het is bij dit stukje folklore gebruik dat de eieren volgens een geheim recept worden gekookt door de Ommer familie Martens. Dat gebeurt in een grote kookpot, waarin de eieren allemaal dezelfde bruingroenige kleur krijgen. Aan de hand van die kleur kan het publiek zien dan niemand eigen eieren van een hardere kwaliteit naar het eiertikken heeft meegenomen.

Echt Overijssels?! is uitgegeven door Contour uitgevers onder begeleiding van Kunst en Cultuur Overijssel in samenwerking met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Het boekje kost € 7,50.

Vlöggen in Ootmarsum

Sinds mensenheugenis wordt in Ootmarsum (Dinkelland) rond de paasdagen het Vlöggen beoefend. Hierbij spelen de acht 'Poaskearls' (Paaskearls) een voorname rol. Het zijn opvallende verschijningen: jongemannen, gekleed in een lange regenjas en steevast met een gleufhoed op. Een erebaan. Een poaskearl moet jong, ongetrouwd, geboren en getogen in Ootmarsum én rooms-

Vlöggen: in een lange stoet door het dorp Ootmarsum.

De Poaskearls spelen een voorname rol tijdens de paasviering in Ootmarsum.

katholiek zijn. De functie geldt voor vier jaar. De oudste twee haken af na Pasen en het jaar erop zoeken de overgebleven zes er twee nieuwe bij.

Op eerste paasdag maken ze hand in hand een rondgang door het dorp, waarbij iedereen mag inhaken. Mannen, vrouwen, kinderen, katholiek,

hervormd of gereformeerd, het maakt niet uit. In een lange sliert trekt men zo door de straten: het vlöggen. Hierbij worden paasliederen gezongen en trekt de stoet door twee cafés waar drankjes klaarstaan. Om zes uur eindigt het vlöggen op de markt. Hierbij worden de deelnemende kinderen opgetild als uiting van blijdschap over nieuw leven. 's Avonds wordt door de oudste Poaskearl het paasvuur ontstoken. De volgende dag wordt het tafereel – zonder paasvuur – herhaald en kan Ootmarsum er weer een jaartje tegen.

◆ Roelof Tienkamp

● Wiebe Hoekstra, Gerard Hofste, Klaas Helmig, Luuk Vogelzang, Jan Wester en Gerrit Markvoort